

บทที่ 6

ความหมายของคำภาษาบาลีและสันสกฤต ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์

คำในภาษาประกอบด้วยองค์ประกอบใหญ่ 2 องค์ประกอบ คือ เสียงและความหมาย¹ สองสิ่งนี้เป็นของคู่กันถ้าแยกกันแต่ละส่วนก็ไม่ใช่คำในภาษา ถ้ามีแต่เสียงอย่างเดียว ก็เป็นเสียงที่ปราศจากความหมาย ถ้ามีแต่ความหมายก็เป็นแต่ความใจ เมื่อไม่เปล่งเสียงออกมา ก็ไม่มีใครทราบ² เพราะฉะนั้นการศึกษาคำศัพท์ในภาษาจะต้องศึกษาทั้ง 2 หัวข้อ คือ เสียงและความหมาย ในบทที่ 3 บทที่ 4 และบทที่ 5 ได้ศึกษาเรื่องเสียงไปแล้ว ในบทที่ 6 นี้จะศึกษาเกี่ยวกับความหมายต่อไป

การศึกษาความหมายของคำ อาจจะศึกษาความหมายประจำคำ ความหมายทางไวยากรณ์ ความหมายในบริบทหรือการใช้ในประโยคซึ่งคำจะต้องสัมพันธ์กับคำอื่น และยังคงอาจศึกษาความหมายของคำในบริบทของการใช้ คือ บริบททางสังคมและสภาพแวดล้อม

การศึกษาความหมายของคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีจุดมุ่งหมายจะศึกษาเฉพาะความหมายของคำในลักษณะที่เป็นศัพท์เพื่อให้ทราบว่า คำที่รับมานั้นคงความหมายตามที่มีอยู่เดิมในภาษาบาลีและสันสกฤต หรือมีการเปลี่ยนแปลงความหมายไปจากเดิมอย่างไร/หรือไม่

เกณฑ์การพิจารณากำหนด 'ความหมาย' ในวิทยานิพนธ์นี้ คำบาลีและสันสกฤตจะใช้ความหมายตามที่ปรากฏในพจนานุกรมบาลี-ไทย โดย พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ) และจำลอง สารพัดนึก, สันสกฤต-ไทย-อังกฤษ-อภิธาน โดย กรมวิชาการ ส่วนคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่ใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จะใช้ความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมเขมร (สุรินทร์)-ไทย-อังกฤษ โดย ทะฉัน จันทรพันธ์ และชาติชาย พรหมจักรินทร์. และพจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน โดย บรรจบ พันธุเมธา (รวม 5 เล่ม) เป็นส่วนมาก

การพิจารณาความหมายของคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่ปรากฏในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จะได้พิจารณาเป็น 3 ประเด็น คือ

1. วงศัพท์ของคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์

¹ปราณี กุลละวณิชย์ มร.ว.กัลยา ดิงคภักดิ์ สูดาพร ลักษณะนิยนาวิน และ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธ์, ภาษาทัศน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537). หน้า 102.

²พระยาอนุমানราชชน, นิรุกติศาสตร์ ภาค 2 (พระนคร : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2516). หน้า 211.

2. คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ที่มีความหมายแตกต่างไปจากคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม

3. คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ที่ได้รับอิทธิพลในการแปลความหมายจากคำภาษาไทย

1. วงศัพท์ของคำภาษาบาลีและสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์

คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์กลุ่มหนึ่งจะมีความหมายเหมือนเดิม คือ ความหมายเหมือนกับความหมายที่ใช้ในภาษาบาลีและสันสกฤต ศัพท์ที่มีความหมายคงเดิมมี 3 ลักษณะ คือ

1.1 ศัพท์ที่มีใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์อยู่แล้วแต่เลือกใช้ศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤตอีกเพื่อความไพเราะและศักดิ์สิทธิ์

1.2 ศัพท์ที่ใช้เฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา

1.3 ศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะ

1.1 ศัพท์ที่มีใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์อยู่แล้ว แต่เลือกใช้ศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤตอีกเพื่อความไพเราะและศักดิ์สิทธิ์ เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
praan	ชีวิต	khluun
than-taa	ฟัน	thmεη
tuh	การแสดง, สอน, สั่งสอน, การอธิบาย	sdeεη
nin-tiə	ว่าร้าย, กล่าวร้าย, ตำหนิ, ดิเดียน, หาความ, ใส่โทษ	n-yəy-dΛΛm
baat-tiə	เท้า	cεηη
miət-daa	แม่	mεε
psat	สำเร็จ, ทำให้สำเร็จ, อำนวยประโยชน์	sam-rac
praac	คนฉลาด, ผู้มีความรู้	chlaat
pūəi	กำลัง, กองกำลังทหาร, หมู่, พวก	kam-lan
pra-tiən	ให้	ʔəy
miə-nop	ชายหนุ่ม	kan-lah

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
myie	วิธีการหลอกหลวง, กล, มายา, เล่ห์เหลี่ยม	pan-chvot
moo-tnia	ยินดีด้วย, เห็นดีด้วย, การแสดง ความชื่นชม	ʔaar
ɲiat	พี่น้อง, พวกพ้อง, ผู้เกี่ยวข้อง, คนสนิท	baaŋ-pʔoon
wian-tie	ไหว	sam-pěəh
shtat	ตั้งอยู่อย่างมั่นคง, คงอยู่, แน่ นอน	saŋ
sap	ทั้งหมด, ทั้งปวง, ทั้งสิ้น	krup
soor	เสียง	san-leep
sphiap	ความเรียบร้อย	sloot
ʔnəəŋ-ŋeəʔ	มากมาย	crʌŋ
ʔdaar	ทิศเหนือ, อยู่ทางเหนือ	ʔn-cuŋ
ʔap-pmaa	ความเหมือนกัน, ตัวอย่าง, เปรียบเทียบ	prip
kan-cəe	กัญแจ, ลูกดาล	səw
cəw	ผู้ทำการปล้น, ผู้ร้าย	nəəʔ-luuc
ʔa-nu-krəəh	ช่วยเหลือ, สนับสนุน	cuuy
bwaar	ดีที่สุด, ประเสริฐ, เลิศ, สูงสุด	ciə
boo-raan	เก่าแก่, แรกเริ่ม, เก่า	cah
pat-cu-ban	เดี๋ยวนี้, เวลาที่กำลังเป็นอยู่, เกิด ขึ้นเฉพาะหน้า	sap-ŋay
pra-thiip	แสงสว่าง, วัตถุที่ให้กำเนิดแสง สว่าง	can-ləh
pii-saat	ผี, วิญญาณชั่วร้าย	khməw
phet-cha-khaat	ผู้ทำลาย, ผู้ฆ่า	nəəʔ-san-lap
phi-naat	ทำลาย, สูญหาย, ความฉิบหาย	nieh-thien
ruuʔ	ความเจ็บไข้, สาเหตุที่ทำให้ป่วย ไข้, ความไม่สบาย	cŋh

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
lii-laa	การเดิน, ทาทาง, กิริยา, มารยาท, ความสวยงาม	tnvr
wi-chaa	ความรู้	ceh
saa-khaa	กิ่งไม้, แดกแขนง	mee?
so?	มีความสุข, มีความยินดี, มีความ รื่นรมย์, ความสบายกายสบายใจ	sruul
see-naa	ทหาร, คนใช้	kan-ceəh
soo?	ความเศร้าใจ, เสียใจ	khooc-cat
ʔu-baay	ความสามารถในการเบี่ยงเบน เล่ห์เหลี่ยม	pnaa

1.2 ศัพท์ที่ใช้เฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ได้เข้ามากับพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นจึงมีศัพท์ส่วนหนึ่งที่เป็นศัพท์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและศัพท์เหล่านี้จะมีความหมายเหมือนกับภาษาเดิม เพราะเป็นศัพท์ที่ไม่มีใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์มาก่อน เมื่อรับศัพท์เหล่านี้มาใช้ จึงยังคงความหมายเดิมในพระพุทธศาสนาไว้ เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
kan	ข้อความที่แต่งเป็นคำเทศน์เรื่องหนึ่ง ๆ ที่จบลงคราวหนึ่งๆ
kleəh	ความเศร้าหมองในใจ, สิ่งที่ทำให้ เศร้าหมอง
ban-skool	การทำบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว
baap	ชั่วร้าย, เลว, ไม่ดี
baa-rməy	ความสมบูรณ์, คุณความดีที่เคย สั่งสมมา, ความสูงส่งแห่งบุญ
ben-baat	อาหารที่พระได้จากการถวาย, การ แสวงหาอาหารของพระภิกษุ

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ʔboh priəh-put priəh-thar priəh-saŋ phiʔ puu-thi-sat	การทำสังกรรม ผู้ประกาศพระพุทธศาสนา, พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ผู้ที่ได้รับการอุปสมบทเป็นพระ ผู้ที่จะเข้าถึงการตรัสรู้, ผู้จะต้องตรัสรู้ ต่อไป
phoo-thi-nien priəh-ʔap-pthəm phiəw-wniə mhaa-theer miəʔ phal wi-nuy smaa-tiən	ความรู้ที่ทำให้เข้าถึงความเป็นพระ พระอภิธรรม การตั้งสมาธิ, การทองในใจ พระภิกษุที่บวชนาน 20 พรรษาขึ้นไป มรรค ผล ข้อบังคับของพระภิกษุ การรับเอา, ความตั้งใจ, การใช้ สมัญญา
nun	นักบวชที่ไม่ครองเรือนมีอายุต่ำกว่า 20 ปี, สามเณร
saʔ kot	ลีก ที่พักอาศัยของพระภิกษุ
p-hiər cɛɛ-dəy	วิหาร ลีงก่อสร้างมีลักษณะทรงกลม
cpuər	ยอดแหลมบรรจุของเป็นที่เคารพบูชา
liəp	ผ้าห่มของพระภิกษุ
saŋ-kdəy	ของที่ได้ ผ้าห่มด้านนอกของพระภิกษุ
ka-ru-naa	ความสมเพช, ความเห็นใจ, ความ สงสาร, ความกรุณา, ความเอ็นดู
kam-ma-thaan	การบำเพ็ญเพียรโดยเพิ่มข้อปฏิบัติ พิเศษ

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ksal	ดี, งาม, ฉลาด, บุญ, ความดีงาม, ถูกต้อง
chii-wit	ความมีชีวิต
tan-haa	ความอยาก
tray-bøy-da?	คำสอนของพระพุทธศาสนารวม เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ คือ 1. พระวินัยปิฎก 2. พระสุตตันตปิฎก 3. พระอภิธรรมปิฎก
thiæt	ส่วนประกอบของร่างกาย, กระดูก
thu?	สภาพที่ทนไม่ได้, ความยากลำบาก
thu?-soo?	สิ่งที่ทนได้ยาก, ความลำบาก, ความไม่สบาย
thoo-soo	ความโกรธ, ความขัดเคือง
ni-piæn	การเข้าถึงสภาพแห่งความหลุดพ้น, การดับ, ความสงบเย็น
pa-ti-bat	การทำตาม, ความประพฤติ
baa-ri-waan	ผู้แวดล้อม, คนติดตาม, สาวก, ของสมทบ
baa-ri-sat	ความสะอาด, การทำให้สะอาด
baa-ri-caa?	การสละ, การให้
baa-sv?	ผู้ล้อมใสในพระพุทธศาสนาที่ยังครองเรือน, ชายผู้เข้าใกล้ (พระรัตนตรัย)
sii-kaa	ผู้หญิงที่นับถือพระพุทธศาสนา, หญิงที่เข้าใกล้ (พระรัตนตรัย)
pan-yaa	ความฉลาด, ความสามารถในการรับรู้, มีความรู้
meet-taa	ความรัก, ความเห็นใจ, ความเอ็นดู
moo-hoo	ความหลง, ความโกรธมากจนขาดสติ

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
loop	ความอยากได้, ความดีนรรน
soŋ-saan	การเวียนวายตายเกิด
sti?	ความรู้สึกรักตัว
saŋ-khaan	สภาพที่ถูกปรุงแต่ง, ร่างกายและจิตใจ
sat-thaa	ความเชื่อ, ความเลื่อมใส
saa-thu?	ดี, มีประโยชน์, คำอนุโมทนา
?a-ra-han	สภาพการบรรลุขั้นสูงสุด เรียกว่า พระอรหันต์
?naat	ไม่มีที่พึ่ง
?a-ksal	กรรมชั่ว, ความไม่ถูกต้อง, ไม่ฉลาด
?aa-raam	สถานที่อาศัยของพระภิกษุ
?up-pchaa	ผู้ทำการอุปสมบทให้แก่ผู้ที่จะเป็นภิกษุ
thuu?	สิ่งของที่ใช้จุดไฟให้เกิดควันเพื่อบูชา
loo?	พื้นดินที่อาศัยของคน พืช สัตว์

1.3 ศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะ คือ ศัพท์ที่เป็นชื่อเฉพาะของบุคคล สถานที่ คำที่หมายถึง เทวดา อมนุษย์ และชื่อสัตว์ต่าง ๆ ที่ภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์รับมาใช้จากภาษาบาลีและสันสกฤต ศัพท์กลุ่มนี้ถือว่า ความหมายยังเหมือนเดิมในภาษาบาลีและสันสกฤต เพราะในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ยังคงใช้ตามความเชื่อเดิมที่ใช้ในภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
krut	ครุฑ อมนุษย์ชนิดหนึ่งที่อาศัยอยู่ที่ต้นฉิมพลี
küən-tmiət	ชื่อภูเขาคันธมาถ์
nrüə?	นรก ชื่อสถานที่ที่ทรมานผู้ทำความชั่วซึ่งตายไปแล้ว
doh-sat	ชื่อเทวโลกชั้นที่ 4

คำศัพท์	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
daaw-wdʌŋ	ชื่อเทวโลกชั้นที่ 2
tuw-daa	ผู้ที่เกิดในสวรรค์เพื่อเสวยความสุข, ผู้เป็นทิพย์
tuw-bot	เทวดาผู้ชาย
priəh-can	พระจันทร์
priəh-ʔaa-tit	พระอาทิตย์
miəʔ	ชื่อเดือนมกราคม
skaa	นกล่าลิกา
pʔen	พระอินทร์
prum	พระพรหม
kεε-naar	กษัตริย์ ชื่อเทพพวกหนึ่งที่เป็นคนครึ่งนกบินได้
yom-ma-baan	ยมบาล ชื่อเจ้าหน้าที่ในเมืองนรก, ผู้รักษานรก
priəh-su-meen	พระสุเมรุ ชื่อภูเขาที่เชื่อกันว่าใหญ่ที่สุด
phaa-raa-na-səy	เมือง, พาราณสี
man-kuon	มังกร สัตว์ประหลาดอยู่ในทะเล
yəəʔ	ยักษ์ อมนุษย์พวกหนึ่ง ดุร้าย
wi-saa-khaa	นางวิสาขา ชื่ออุบาสิกาที่เป็นอุปัฏฐากพระพุทธรูป

2. คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ที่มีความหมายแตกต่างไปจากคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิมมี 4 ลักษณะ คือ

- 2.1 ความหมายแคบเข้า
- 2.2 ความหมายกว้างออก
- 2.3 ความหมายย้ายที่
- 2.4 กลายเสียงเพื่อแยกความหมาย

2.1 ความหมายแคบเข้า

ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน ได้อธิบายไว้ว่า ‘ความหมายของคำจะมีลักษณะแคบเข้า คือ ผู้ใช้นำเอาคำมีความหมายรวบหลายชนิดไปใช้ให้มีแก่ชนิดใดชนิดหนึ่งโดยเฉพาะ’³

ประยูร ทรงศิลป์ ได้อธิบายไว้ว่า ‘ความหมายแคบเข้า (Narrowing) (คือ) คำในภาษาเดิมหมายความได้หลายอย่าง แต่เมื่อนำมาใช้จะเลือกใช้ความหมายใดความหมายหนึ่งเพียงความหมายเดียวหรือหลายความหมาย แต่ลดน้อยกว่าความหมายในภาษาเดิม’⁴

ส่วนสุภาพร มากแจ้ง ได้อธิบายไว้ว่า ‘ความหมายแคบเข้า คือ เดิมมีความหมายกว้างเป็นกลางทั่วไปหรือหลายความหมาย แต่เรารับมาใช้เพียงความหมายเดียว หรือจำกัดความหมายไปทางใดทางหนึ่ง อาจเป็นทางดีหรือทางเลว’⁵

คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเดิมมีอยู่หลายความหมาย แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์นำมาใช้เพียงความหมายเดียวมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. เดิมมีความหมายหลายอย่างนำมาใช้เพียงบางความหมาย
2. เดิมใช้ในความหมายทั่วไปนำมาใช้ในความหมายเฉพาะ

1. คำบาลีและสันสกฤตซึ่งเดิมมีหลายความหมายนำมาใช้เพียงบางความหมาย คือ คำที่ในภาษาบาลีและสันสกฤตใช้ในความหมายหลาย ๆ ความหมาย เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ได้นำมาใช้เพียงบางความหมาย หรือเพียงความหมายเดียว เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
kthen	กระด้าง, แข็ง, ไม้ทอผ้า, ผ้าที่ถวายเป็นแก่ภิกษุผู้ออกพรรษา	ผ้าที่ถวายเป็นแก่พระภิกษุหลังจากออกพรรษาแล้ว
kaal	ความตาย, อายุ, สมัย, ครั้ง	สมัย, เวลา
kam	การกระทำ, การงาน, สิ่งทีกระทำในกาลก่อนที่ให้ผลในเวลาต่อไป	สิ่งที่กระทำในกาลก่อนที่ให้ผลในเวลาต่อไป
kdøy	การไป, อัชฌาสัย, คำพูด, เรื่องราว	คดี (เรื่องราวทางศาล)

³ เรื่องเดียวกัน.

⁴ ประยูร ทรงศิลป์, การเปลี่ยนแปลงของภาษา คำยืมในภาษาไทย (ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูธนบุรี, 2526), หน้า 83.

⁵ สุภาพร มากแจ้ง, ภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2535), หน้า 141.

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
kum cɔɔ-caa	กอไม้, พุ่มไม้, ฝูง, หมู่, พวก, ประชุม พุดหรือกล้วย, เรื่องหุ้มห่อ, สนใจ, อภิปราย	กอไม้ พุด
cat	การสังเกต, ความคิด, ความตั้งใจ, ความหวัง, ใจ, ความฉลาด, เหตุผล, เจตนา	ความคิด, ใจ
crie	ความแค้น, ความคร่ำครวญ, ความเลื่อม ไทรม	แค้นห่อม (ใช้เฉพาะกับคน)
ciat	การเกิด, สกุล, ชนิด, จำพวก, ชีวิต, ครอบครัว, วงศ์	การเกิด, ชีวิต, ชาติ
thoo-rnəy triap	ผู้ทรงไว้, มีกรรม, โลก, แผ่นดิน สมบัติ, พัสตุ, สิ่งของ, ความร่ำรวย, ทอง, สิ่งของที่สมควร	โลก, แผ่นดิน ทรัพย์, สิ่งของ, สมบัติ
thwier	ประตู, ช่อง, ช่องทาง, ทางเดินเข้า ออก	ประตู
thiet	ส่วนประกอบที่เป็นร่างกายของคน วัตถุ, สิ่งที่เป็นมูลเดิม, สิ่งที่เป็นต้น เดิม, กระดูก	กระดูก
ʔitih-sthaan	ความตั้งใจ, ความปรารถนา, ความ ประสงค์, ความหมาย, สรุป, วินิจฉัย ความตั้งใจแน่วแน่, ตั้งใจ, อธิษฐาน	สรุป, บอกความหมาย ตั้งใจ, อธิษฐาน
tuuh	ความประทุษร้าย, ความขัดเคือง, ความเกลียดชัง, ความมุ่งร้าย, โทษ, ความเสียหาย, ข้อบกพร่อง	โทษ
tiem	พวง, พวงดอกไม้, พวงมาลัย, สร้อย, เชือก	เชือกสำหรับผูกคอสัตว์
pdəy	นาย, สามี, ผู้เป็นใหญ่, เจ้าของ	สามี
prɔh	ผู้ชาย, คน, วิญญาณสากล	ผู้ชาย
pyɔɔc	การใช้, การประกอบ, การนำไปใช้, การลงมือปฏิบัติ, การประกอบกิจ, การแต่งตั้ง, การกำหนด, การสั่งการ, จุดมุ่งหมาย	ผลที่ได้รับ

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
phal	ผลไม้, ลาก, ประโยชน์, สิ่งที่ได้รับ, สิ่งที่ได้รับภายหลัง	สิ่งที่ได้รับภายหลัง
piar-rniə	อธิบายอย่างละเอียด, การชี้แจง	อธิบายอย่างละเอียด
psaa	ฝน, ปี, ฤดูฝน	(ฤดูเข้า)พรรษา
phǎər-ryiə	คนไข้, เมีย, เพศหญิง	เมีย
wliə	เวลา, ฝั่งทะเล, เขต, กำหนด, กอง	เวลา
puuc	เมล็ด, พืช, น้ำกาม, ไขปลา	พันธุ์ (พืช)
myiət	เครื่องหมาย, เขตแดน, กำหนด, จุดหมาย, ฝั่งทะเล, ขอบเขตของคุณธรรม, กฎเกณฑ์ที่เคร่งครัด	มารยาท, ความประพฤติ, กฎเกณฑ์
yuuc	การประกอบ, มาตรฐานวัดความยาว	มาตรฐานวัดความยาว
rdaw	เทศกาล, เดือน, แสง, ช่วงเวลา, กำหนดช่วงเวลาโดยการแบ่งสภาพอากาศ	กำหนดช่วงเวลาโดยการแบ่งสภาพอากาศ
pǎəŋ	ไม้ไผ่, เผ่า, ครอบครัวยุค	เผ่า, พวกพ้อง
wiar	เถาว์วัลย์, ไม้เลื้อย, เชือกสำหรับมัด	เถาว์วัลย์
wi-niət	หายไป, ทำลาย, หักพัง	ทำลาย, หักพัง
sneɛ-haa	ความรัก, ความเยื่อใย, น้ำมัน	ความรัก
smaa	อดทน, อภัย, อ่อนน้อม, โลก	ขมาโทษ, อภัย
saŋ-kheɛp	การย่อ, บัญชี	ย่อ, สรุป
tmaa	วิญญาน, ชีวิต, ตนเอง	ตนเอง, เป็นคำที่พระสงฆ์ใช้เรียกตัวท่านเอง
ʔyooh	ชีวิต, ช่วงของชีวิต, เวลาชั่วชีวิตหนึ่ง	เวลาชั่วชีวิตหนึ่ง
myiə	ความหลอกลวง, กล, มายา, เล่ห์เหลี่ยม, ความเปรื่องปราด, ความปราณี	ความหลอกลวง, เล่ห์เหลี่ยม
taam	การฝึก, การชม, การทรมาน, การควบคุมใจตนเอง, การบังคับใจตนเอง	การงดเว้น
ʔcaar	อาจารย์, ผู้ฝึกมารยาท, ผู้สั่งสอน, ผู้แนะนำ	อาจารย์พิธีกรรม

2. คำบาลีและสันสกฤตซึ่งเดิมใช้ความหมายทั่วไปนำมาใช้ในความหมายเฉพาะ คือ คำที่ในภาษาบาลีและสันสกฤตใช้อ้างถึงสิ่งของหลายสิ่ง แต่เมื่อนำใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ใช้อ้างถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือกลุ่มย่อยในพวกที่อ้างถึงในภาษาบาลีและสันสกฤตนั้น เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
caṅ-kram	การเดินทางเวียนรอบไปมา	การเดินทางโดยการตั้งสติพิจารณา
weet-tniə	ความรู้สึก, ความเจ็บปวด	ความรู้สึกสงสาร
ʔaŋ	ส่วน, ร่างกาย	เป็นลักษณะนามของพระสงฆ์
tmaa	ร่างกาย	คำพูดที่พระสงฆ์ใช้แทนตัวท่านเอง
preət	วิญญาณของผู้ตายไปแล้ว	ผีชนิดหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิมีรูปร่างผอมโซเพราะปากเล็กเท่ารูเข็ม
phet	กลัว	ความตกใจกลัว
ʔaŋ-ckiet	อวัยวะเกิดจากร่างกาย, นิมิตรของบุรุษและสตรี	นิมิตรของบุรุษ
kaa	มือ, รัศมี, ภาณี, อากร, งวงช้าง	ข้อมือ
truum	ต้นไม้ทั่ว ๆ ไป	ร่มไม้
nieʔ	นาค, งูใหญ่, ช้างพลาย, ผู้ประเสริฐ	ผู้ประเสริฐ, ผู้ที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุ

2.2 ความหมายกว้างออก

ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน ได้อธิบายไว้ว่า ‘คำที่มีความหมายกว้างออก คือ คำที่มีความหมายเฉพาะอย่างซึ่งนำเอาไปใช้หมายถึงสิ่งอื่นที่มีลักษณะกลางอย่างคล้ายคลึงกัน’⁶

ประยูร ทรงศิลป์ ได้อธิบายไว้ว่า ‘ความหมายกว้างออก (Extension) (คือ) คำเดิมสื่อความหมายในภาษาได้น้อยอย่าง แต่เมื่อนำมาใช้ความหมายของคำนั้นจะเพิ่มมากขึ้นเป็นหลายอย่าง โดยที่ยังคงความในภาษาเดิมอยู่ และเพิ่มความหมายใหม่ลงไป’⁷

ส่วนสุภาพร มากแจ้ง ได้อธิบายไว้ว่า ‘ความหมายกว้างออก คือ มีความหมายมากขึ้นไปจากเดิม อาจเป็นความหมายโดยนัย หรือความหมายโดยอุปมัย (เปรียบเทียบ)’⁸

⁶ พระยาอนุমানราชชน, นิรุกติศาสตร์ ภาค 2, หน้า 222.

⁷ ประยูร ทรงศิลป์, การเปลี่ยนแปลงของภาษา : คำยืมในภาษาไทย, หน้า 82.

⁸ สุภาพร มากแจ้ง, ภาษาบาลี-สันสกฤตในภาษาไทย, หน้า 142.

ดังนั้นคำที่มีความหมายกว้างออก หมายถึง คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเดิมมีความหมายน้อยเดียว เมื่อนำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จะมีความหมายเพิ่มเข้ามาอีก ทำให้มีความหมายหลายนัย คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ในลักษณะนี้มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1. ศัพท์เดิมใช้ความหมายเฉพาะอย่าง นำมาใช้ในความหมายทั่วไป
2. ศัพท์เดิมใช้ความหมายเฉพาะ นำมาใช้ขยายความหมายถึงสิ่งอื่น ๆ กว้าง

ออกไป

1. ศัพท์เดิมใช้ความหมายเฉพาะอย่าง นำมาใช้ในความหมายทั่วไป คือ คำที่ในภาษาบาลีและสันสกฤต ใช้เป็นชื่อเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ หมายถึงนามทั่วไปของสิ่งนั้น ๆ เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
koŋ-kia	ชื่อเฉพาะของแม่น้ำสำคัญในประเทศอินเดีย	แม่น้ำทั่ว ๆ ไป

2. ศัพท์เดิมใช้ความหมายเฉพาะ นำมาใช้ในความหมายกว้าง

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
klaa-hal	ความสับสนอลหม่าน, เสียงเอะอะโวยวาย	ความวุ่นวายทุก ๆ อย่าง
yiem tih	เวลาในกลางคืนแบ่งเป็น 4 ช่วง จุดในโลกแบ่งเป็น 4 จุด เรียกว่า ทิศทั้ง 4	เวลาทั้งกลางคืนและกลางวัน ทิศทั่วไป, ทิศทาง
pra-thien pdaan	สำคัญ, สิ่งสำคัญ ผ้าบังแดด	หัวหน้า, เป็นใหญ่ หลังคาบังแดด
psaa	สำเนียงพูดโดยเฉพาะสำเนียงท้องถิ่น	ภาษา, สำเนียงพูดทั่ว ๆ ไป
rsey	ผู้แต่งโคลงคักดีลิตี, ผู้ขับเพลง สวด	นักบวชที่อาศัยอยู่ในป่าทุก ประเภท
sraa	เหล้า	เครื่องดื่มที่ทำให้มึนเมา

2.3 ความหมายย้ายที่

ศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ พันธุเมธา ได้อธิบายถึงความหมายย้ายที่ไว้ว่า คือ การที่เรานำคำที่มีความหมายหนึ่งไปใช้ในความหมายอีกอย่างหนึ่ง จึงทำให้ความหมายกลายเป็นไป⁹

ประยูร ทรงศิลป์ ได้อธิบายไว้ว่า ความหมายย้ายที่ หมายถึง ความหมายของคำเดิมมีความหมายอย่างหนึ่ง แต่เมื่อนำไปใช้ความหมายของคำจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยทิ้งคำความหมายของคำเดิมอย่างสิ้นเชิง¹⁰

ส่วนวิไลวรรณ ชนิษฐานันท์ ได้อธิบายไว้ว่า คือ การออกเสียงของคำคำหนึ่งยังคงเดิม แต่สิ่งที่คำนั้น ๆ อ้างถึงได้เปลี่ยนไป¹¹

ดังนั้น คำที่มีความหมายย้ายที่ หมายถึง คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเดิมมีความหมายอย่างหนึ่ง แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จะมีความหมายอีกความหมายหนึ่งซึ่งแตกต่างจากความหมายเดิม คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ในลักษณะนี้ โดยมากความหมายจะแตกต่างกับความหมายในภาษาเดิมหรือมีน้อยมากจนไม่สามารถจะบอกได้ว่าเกี่ยวกับความหมายเดิมนั้นอย่างไร เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
chien krüəh	การเพ่งสนใจเป็นสมาธิ, เพลิง, ไฟ จับ, ยึด	ก้าวเดิน สภาพที่มีผลต่อการมีโชคดีและ โชคร้าย
pkrüəh pbaaʔ	แบง, แยก, ทะเลาะ, สงคราม ผลที่ได้	พิจารณาอย่างถี่ถ้วน, ปรีक्षा ความลำบาก
pat-cay	เครื่องช่วยเหลือ, สาเหตุ, เครื่องค้า จุน	เงิน

⁹บรรจบ พันธุเมธา, บาลีสันสกฤตในภาษาไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516), หน้า 147.

¹⁰ประยูร ทรงศิลป์, การเปลี่ยนแปลงของภาษา : คำยืมในภาษาไทย, หน้า 84.

¹¹วิไลวรรณ ชนิษฐานันท์, ภาษาศาสตร์เชิงประวัติ : วิวัฒนาการภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 44.

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
priəh	ดีที่สุด, สำคัญที่สุด, ประเสริฐ, ยอดเยี่ยม	พระพุทธรูป
ruuc	สุกใส, ส่องแสง, น่ารัก	ข้างแรม
kpii	ลึก, ซึ้ง, สุขุม, ยากที่จะเข้าใจได้ มาก, มีปัญญาลึกซึ้ง	คำสอนที่จารลงใบลาน
mier	ผู้มาความดี	เป็นคำดำ
son-tnie	การไหล, รถศึก	การพุดคุย
weet-tnie	ความรู้สึก	ความสงสาร, เอ็นดู, เดือดร้อน
song-saar	การเวียนวายตายเกิด	คูรัก
riəh-sdaar	แวนแคว้น	ชาวเมือง
pruun	เด็ก, สัตว์นอนอยู่ในครรภ์	พยาธิในตัวสัตว์หรือตัวคน
wiat	ผู้มา	(วัว, ควาย) ขวิด (กริยา)
keer	ชื่อเสียง, การสดุดี, การสรรเสริญ	มรดก
shaay	มิตร, อนุจร, ผู้อุปการะ, เพื่อน	การมีชู้ (ใช้กับผู้หญิง)
saap	การแข่ง, ดำ, สบถ	จีด, ตกกล้า (กริยา)
san-daan	วงศ์, ขาติ, กุล, การสืบเนื่อง	เป็นคำดำ
taap	ความเดือดร้อน, ความรำคาญ, การ ใหม่, ความเศร้า	ปะ (ใช้กับเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม)
tüən	พื้น, งา, เชี่ยว, ทำด้วยงา, มีสี เหมือนงา	ล้างหน้า
baah	มวยผม, บ่วง, แร้ว, รูลูกตุ้ม	ผักตำลึง
kuut	คุณ, อัจฉริยะ, ชี้	ตะโพก
ciel	หน้าต่าง, ช่องลม, ชาย, แห, เครื่อง ผูกพัน, หมู, พวก, ประชุม	ตะกร้า
wiat	ลม	แผ่, ขยาย, ทำให้ใหญ่
?əh	อาหาร, แม่วัว, ความร้อน, กลาง คืน	พื้น
?a?	อินทรี, เพลา, ลูกเต๋า, ลูกบาศก์, คะแนน, สะกา	ระวิง เครื่องตัดด้ายหรือไหม

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
skan	ชั้นถกumar. บา, ไหล, ต้นคอ, ชั้นถ, ลำต้นไม้, หมู, กอง, พวก, หมวด, ส่วน	โรคชัก
san-waat	การอยู่ร่วมกัน	สนใจเป็นพิเศษ, สนใจอย่างมาก, สนใจเป็นอย่างยิ่ง, ชยัน
spian	ทอง, ทองคำ	ทองเหลือง
pkeeh	ผม	หัว, ศีรษะ
piat	คำประกาศให้รู้, คำเผด็จสงฆ์	ยึด, ใส่
khaar	ที่ที่มีดินเค็ม, ซ้ำเถา, น้ำต่าง	ขึ้น (กริยา)
mn?	เมฆ, อากาศ	ท้องฟ้า
knaa	ความกรุณา, ความเอ็นดู	เป็นคำที่พระเจ้าชานรับกัน หรือ พระราชาชานรับพระสงฆ์

2.4 กลายเสียงเพื่อแยกความหมาย

การกลายเสียงเพื่อแยกความหมาย หมายถึง การกลายเสียงคำภาษาบาลีและสันสกฤตเป็นเสียงในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์และสร้างคำใหม่ในคำที่กลายเสียงนั้นด้วย วิธีนี้ทำให้ประหยัดคำได้มาก ไม่ต้องยืมคำมามากเกินไป ใช้คำคำเดียวให้มีความหมายหลายอย่าง แต่ก็ใช้ได้สะดวกไม่สับสนเพราะเสียงต่างกันไปบ้าง คำเหล่านั้นได้แก่

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์	ความหมาย
	puruṣa	prɔh bah-rah	ผู้ชายทั่ว ๆ ไป บุรุษ (มักใช้ในวรรณคดี ทั่วไป)
rooca	rooca	ruuc rnuuc	แรม...คำ ข้างแรม
indadhanu	indadhanus	?an-thnuu ?oon-thnuu	อินทรธนู รูกินน้ำ

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์	ความหมาย
vara	vara	priəh puər	พระพุทธรูป สิ่งที่เลือกได้, พร, คำ ตอบรับที่พระสงฆ์ใช้พูด กับคฤหัสถ์
	sneeha	sneɛ sneɛ-haa	เสน่ห์, ยาเสน่ห์ เสน่ห์หา, ความรัก
upoosatha		?boh boət	สังฆกรรม (กริยา) โบสถ์ (นาม)
muula	muula	muul kmol rmuul muur rmuur	ทั้งหมด กลม มวน, ม้วน ม้วนเป็นเกลียว (กริยา) มวนทอง
raafu	raafu	riəh riə	(ตะวัน)ขึ้น จันทร์ปราศ
phala	phala	phal phlɛc	ผลที่เป็นเหตุเป็นผล ผลไม้
baddha	baddha	piat püət	หลัก, หนี ดัด (กริยา)

3. คำภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ที่ได้รับอิทธิพลการแปลความหมายจากภาษาไทย

คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์กลุ่มหนึ่งมีความหมายแตกต่างจากคำภาษาบาลีและสันสกฤตเดิม และความหมายที่แตกต่างไปนั้นพ้องกับความหมายของคำภาษาบาลีและสันสกฤตนั้น ๆ ที่ใช้อยู่ในภาษาไทย จึงเชื่อว่า เป็นคำที่ได้รับอิทธิพลในด้านการใช้คำจากภาษาไทย แม้ว่าบางคำความหมายที่ปรากฏในภาษาเขมรมาตรฐานจะเป็นลักษณะเดียวกับที่ปรากฏในภาษาไทย ก็จะต้องได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยด้วย เนื่องจากผู้พูดเขมรถิ่นสุรินทร์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้พูดภาษาไทยมากกว่าผู้พูดภาษาเขมรมาตรฐาน ความแตกต่างของความหมาย อาจพิจารณาได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

- 3.1 ความหมายแคบเข้า
- 3.2 ความหมายกว้างออก

3.3 ความหมายย้ายที่

3.4 กลายเสียงเพื่อแยกความหมาย

3.1 ความหมายแคบเข้า

คำที่มีความหมายแคบเข้าที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทย หมายถึง คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งความหมายเดิมมีอยู่หลายความหมาย แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์นำมาใช้เพียงความหมายเดียวและความหมายนั้นตรงกับความหมายที่ใช้ในภาษาไทย คำภาษาบาลีและสันสกฤตลักษณะนี้มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. เดิมมีความหมายหลายอย่างนำมาใช้เพียงบางความหมาย
2. เดิมใช้ในความหมายทั่วไปนำมาใช้ในความหมายเฉพาะ

1. เดิมมีความหมายหลายอย่างนำมาใช้เพียงบางความหมาย คือ คำที่ในภาษาบาลีและสันสกฤตใช้ในความหมายหลาย ๆ ความหมาย เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ได้นำมาใช้เพียงบางความหมาย หรือเพียงความหมายเดียว เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ksal	ฉลาด, ชำนาญ, ดี, ถูกต้อง, งาม	ดี, กุศล
kruu	ผู้สอน, ผู้แนะนำ, ผู้ที่ควรเคารพ, พ่อแม่	ผู้สอนความรู้
khaw-rop	หนัก, ความอ่อนน้อม, การทำกรียกยอ	แสดงความยกย่อง
?a-thi-baay	ความตั้งใจ, ความปรารถนา, ความประสงค์, ความหมาย, สรุปรูป, วินิจฉัย	สรุปรูป, บอกความหมาย
pa-ti-bat	การรับเอา, เข้าใจ, ความฉลาด, ความเห็น, การให้, การกระทำ, ความประพฤติ	กระทำ
baa-ri-waan	ผู้แวดล้อม, สาวก, คนติดตาม, ชื่อเสียง, หนังสือเล่มสุดท้ายของวินัยปิฎก	ผู้ติดตาม
bu-küal	คน, เฉพาะตน, ลักษณะ, วิญญูญาณ (ทางพระอภิธรรม)	คน
pra-cië	คน, สิ่งของ, ครอบครวั, ลัทธิจุดมุ่งหมาย	คน, ประชาชน
pra-maat	ความมัวเมา, ความเลินเล่อ, ความเหลวสดี, ความปล่อยปละละเลย	ความปล่อยปละละเลย

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
pra-pee-nii	มวยผม, เสื้อ, ระเบียบ, ประโยชน์, สิ่ง ที่ปฏิบัติสืบ ๆ กัน	สิ่งที่ปฏิบัติสืบ ๆ กัน
phaa-baat	ทำลาย, ความเจ็บใจ, ความตั้งใจชั่ว, ความคิดร้าย	ความตั้งใจชั่วร้าย
phat-sdu?	วัตถุ, สิ่งของ, ธาตุ, ของมีค่า	สิ่งของ
mon-thon	วงกลม, บริเวณ, วงแหวน, ขอบเขต, เมือง, จังหวัด	ขอบเขต
mhee-say yot	ควายตัวเมีย, ชายาพระเจ้าแผ่นดิน ชื่อเสียง, เกียรติยศ, ความรุ่งเรือง, ความสำเร็จ, ความงาม	ชายาพระเจ้าแผ่นดิน ชื่อเสียง, ความรุ่งเรือง
rot	รถ, ยาน, อวัยวะ, องค์, ร่าง, กาย, เท้า	รถทั่ว ๆ ไป
riac-csey som-bat	พญาสีหะ, พระเจ้าแผ่นดินผู้มีอำนาจ สำเร็จ, สิ่งอันเข้าถึงพร้อม, ยอดเยี่ยม, ความสมบูรณ์, เคารพ, ของมีค่า	พญาสีหะ ของมีค่า
swan	ดวงอาทิตย์, แสงอาทิตย์, แสง, สุก สกาว, ท้องฟ้า, ที่สว่าง, ที่อยู่ของ เทวดา	ที่อยู่ของเทวดา
sat-truu	ข้าศึก, คู่ปรับ, พระเจ้าแผ่นดินที่อยู่ ติดกัน	ข้าศึก, คู่ปรับ
san-yaa	ความรู้ลึก, ความรับรู้, ความจำได้, ความรู้ได้, การยอมรับ	ความรู้
saa-maat	ความปรารถนา, มุ่งหมาย, ยินยอม, วิสัยที่ทำได้	วิสัยที่ทำได้
saat-snaa	การสั่งสอน, การปกครอง, ศาสน์	การสั่งสอน
su-phaa-sit	พูดดี, พูดเก่ง, คำแนะนำที่ดี	คำกล่าวที่ดี
?an-ta-raay	อุปสรรค, เครื่องกีดขวาง, อุปสรรค, สิ่งที่ทำให้ลำบาก	สิ่งที่ทำให้พินาศ
?aa-kaat	ท้องฟ้า, ที่ว่าง, ธาตุที่เบาบาง	ที่ว่างเปล่า, แก๊สที่ใช้หายใจ

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ʔaa-kaan	การกระทำ, รูป, แบบ, สิ่งปรากฏที่มองเห็นได้ภายนอกจากอารมณ์ภายใน	การกระทำ, สิ่งที่มองเห็นได้ภายนอกของอารมณ์ภายใน
ʔam-maat	ผู้ช่วยเหลือ, ผู้ที่เกี่ยวข้อง, ข้าราชการผู้ใหญ่	ข้าราชการผู้ใหญ่
ʔu-raa	อก, หน้าอก, ดุมล้อ	อก
lii-laa	การเอียงกราย, กิริยา, มารยาท, ivilas, ความสวยงาม	ท่าทางอันงดงาม

2. เดิมใช้ความหมายทั่วไปนำมาใช้ในความหมายเฉพาะ คือ คำที่ในภาษาบาลีและสันสกฤตใช้อ้างถึงสิ่งของหลายสิ่ง แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ใช้อ้างถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือกลุ่มย่อยในพวกที่อ้างถึงในภาษาบาลีและสันสกฤตนั้น เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
ki-ri-yaa phyuʔ	กรรม, การกระทำ ลมทั่ว ๆ ไป	ท่าทางที่แสดงว่าเป็นคนดี ลมแรงจัด
wiəh-snaa	สิ่งที่ยังไว้, บุญหรือบาปที่ได้อบรมมา	บุญที่ได้สะสมมา
n-müəŋ ksiəŋ	เชิญ สิ้น, ผอม, หมดเปลืองไป, ร่อย-หรือไป	เชิญพระสงฆ์ สิ้นไป (ใช้เกี่ยวกับการกำหนดอายุรับราชการ)

3.2 ความหมายกว้างออก

คำที่มีความหมายกว้างออกที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทย หมายถึง คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเดิมมีความหมายเดียว เมื่อนำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จะมีความหมายเพิ่มเข้ามาอีก ทำให้มีความหมายหลายนัยและเป็นความหมายที่ตรงกับคำบาลีและสันสกฤตนั้น ๆ ในภาษาไทย คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ในลักษณะนี้มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. ศัพท์เดิมใช้ความหมายเฉพาะอย่าง นำมาใช้ในความหมายทั่วไป

2. ศัพท์เดิมใช้ความหมายเฉพาะ นำมาใช้ขยายความหมายถึงสิ่งอื่น ๆ กว้างออกไป

1. ศัพท์เดิมใช้ความหมายเฉพาะอย่าง นำมาใช้ในความหมายทั่วไป คือ คำที่ในภาษาบาลีและสันสกฤต ให้เป็นชื่อเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อรับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ หมายถึงนามทั่วไปของสิ่งนั้น ๆ เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
kam meen	การกระทำ เขาพระสุเมรุ	การกระทำ, ทูทซ์, เตือดร่อน ภูเขา, ที่ปลงศพ

2. ศัพท์เดิมใช้ความหมายเฉพาะ นำมาใช้ในความหมายกว้าง

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
thoo-ra-maan don-trii	ฝึกฝน, ทำให้เชื่อง เครื่องสาย, เครื่องบรรเลงที่ใช้ สาย	ทำให้ลำบาก, ลำบากยากเข็น เครื่องบรรเลงทั่ว ๆ ไป ทั้งดีด, สี, ดี, เป่า
baa-ri-ween pra-haan phyaa-yaam ?a-phi-praay mong-kot	สถานที่เฉพาะพระภิกษุ ดี, ต่อย, ตัด, ผลัก, ทูบ ต่อสู้อยู่ ตั้งใจ, ปราบปราม, ความเห็น ยอด, สิ่งที่สูงที่สุดของสิ่งก่อสร้าง	สถานที่ทั่ว ๆ ไป ฆ่าให้ตาย ทำให้สำเร็จด้วยความอดทน พูดออกความเห็น เครื่องประดับศีรษะที่เป็นเครื่อง หมายของความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
wi-maan som-pheet saa-maat ?aa-say rsaa	รถของเทวดา ลับสน, สลด มีความคิดอย่างเดียวกัน ที่พัก, ที่นั่ง ดูแล	ที่อยู่ทั่วไปของเทวดา ความรู้สึกสงสารอย่างดูหมิ่น ความมีอำนาจที่จะทำได้ การเข้าไปพัก ทำให้หายจากโรค, ดูแล, ปก ป้อง

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
wee-thii prat-thnaa kthaa	ที่ยกพื้นเพื่อทำที่บูชา คำขอร้องต่อผู้เหนือกว่า คาถา, โคลง, คำประพันธ์, ประเภทร้อยกรอง	ที่ยกพื้นเพื่อการแสดงต่าง ๆ ความต้องการ เวทมนตร์ถือว่าศักดิ์สิทธิ์

3.3 ความหมายย้ายที่

คำที่มีความหมายย้ายที่ที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทย หมายถึง คำภาษาบาลีและสันสกฤตซึ่งเดิมมีความหมายอย่างหนึ่ง แต่เมื่อนำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ จะมีความหมายอีกความหมายหนึ่งซึ่งแตกต่างจากความหมายเดิม คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่รับมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ ในลักษณะนี้ โดยมากความหมายจะแตกต่างกับความหมายในภาษาเดิมหรือมีความหมายสัมพันธ์กับคำเดิมน้อยมากจนไม่สามารถจะบอกได้ว่าเกี่ยวกับความหมายเดิมนั้นอย่างไร เช่น

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
dii-kaa	คำอธิบาย, หนังสือที่แก้หรือ อธิบายอรรถกถา	ใบบอกนิมนต์พระสงฆ์
ni-yom	การจำกัด, การละเว้น, ความแน นอน, การอดใจ	ความต้องการ
phi-rut phut-thoo	กีดขวาง, รกทึบ, ทำลาย พระพุทธรูป	อาการที่ส่อการปกปิดความจริง คำอุทานแสดงความสงสารหรือเศร้า ใจ
rit	เจริญ, ความรุ่งเรือง, ความสำเร็จ	ความสามารถในการทำหรือแสดง ในสิ่งที่คนปกติไม่สามารถจะทำได้
?u-moong	ทางเข้าที่คนไม่เข้าโดยปกติ	ทางเข้าที่ขุดลอดใต้ดินเข้าไป
?phəp	ไม่เป็น, ไม่เหมาะ	ตกอับ, อับโชคความ ไม่
?it-chaa	ปรารภ	ไม่อยากให้ผู้อื่นได้ดีกว่าตน

คำศัพท์	ความหมายในภาษาบาลีและสันสกฤต	ความหมายในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์
thit-thi?	ความเห็น	ความเชื่อมั่น, ดื้อ, หัวแข็ง
som-pheet	ความสลัด	ความสงสาร, อนาคตใจ
moo-hoo	ความหลง	ความโกรธ
?aa-saa	ความหวัง	เสนอตัวทำให้
kheet	ไร่, นา	บริเวณ, ที่กัน, เครื่องกัน
?a-hoo-si	ได้มาแล้ว, ได้เป็นแล้ว	ยกโทษให้
?aa-woon	เครื่องกัน, เครื่องกำบัง	หวังใย, อาลัย
sma?	ทั้งหมด, สรรพ, สกล	เต็มใจ, ปลงใจ, ยินยอมเข้าด้วย

3.4 กลายเสียงเพื่อแยกความหมาย

การกลายเสียงเพื่อแยกความหมายที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาไทย หมายถึง คำภาษาบาลีและสันสกฤตคำหนึ่งกลายเป็นคำสองคำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ คำสองคำนั้นออกเสียงต่างกัน คำหนึ่งออกเสียงตามภาษาเขมรมาตรฐาน แต่อีกคำหนึ่งออกเสียงตามภาษาไทยทั้งความหมายที่ใช้ก็ตามอย่างภาษาไทยด้วย คำเหล่านั้นได้แก่

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์	ความหมาย
kheetta		kheet kheet	เขต คุ่ม (เหนื่อ-ใต้)
aarammaṇa	aarammaṇa	?aa-rom ?aa-rom	อารมณ์ ไม่สนใจ
	kiirti	kiət keer	เกียรติยศ, ชื่อเสียง มรดก
sara		sra? soor	สระ (พยัญชนะ) เสียง
	juunya	suun soon	ศูนย์ สูญหาย, บั้น
	ṣatru	sat-truu sat-traw	ศัตรู เป็นคำดำ

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์	ความหมาย
	suutra	suut soot	สูตร สวด (กริยา), โหม (นาม)
saalaa	jaala	slaa saan	ศาลาการเปรียญ ศาล
rafassa		rhat rhah	รหัส รีบ, ด่วน, เร่ง
ratha	ratha	rot rteh	รถยนต์ทั่ว ๆ ไป เกวียน
pada	pada	bot ptəəh	บท (เรียน) พบ, เจอ, เห็น
theera		theer theen	พระเถระ ชายหนุ่มงามขาว
saadhu	saadhu	saa-thu? saat	คำตอบรับอาจจะดีหรือไม่ดีก็ได้ คำอนุโมทนา
vidhi	vidhi	wi-thii phi-thii	วิธี พิธี
gati	gati	khti? kdəy	คติ, คำแนะนำ คติความ
niyaaya		ni=yaay n-yəy	นิยาย การพูด
siniddha		snit snat	สนิทสนม กล่าวหาญ
	pramuula	pra-moon pmool	ประมุข (ราคา) ม้วน, (กวาด) รวม ๆ กันไว้
kala	kala	kon kal	(การเล่น)กล (ผี)หลอก
leekha	leekha	lee? lee-khaa	1.เลข, เลขคณิต 2.หอย เลข

ภาษาบาลี	ภาษาสันสกฤต	คำในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์	ความหมาย
avayava	avayava	ʔway-ywaʔ ʔop-phyop	อวัยวะ, ส่วนประกอบ ของร่างกาย อพยพ, เคลื่อนย้าย
veelaa	veelaa	wliə pheen	เวลา เวลานั้นเพลของพระสงฆ์
visaakha		psaaʔ wi-saa-kha	ชื่อเดือน 6 ชื่อวันสำคัญทางพระ พุทธศาสนา
samsaara	samsaara	sonj-saan sonj-saar	วิภวสังสาร คูรั๊ก

คำภาษาบาลีและสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์ นอกจากจะเปลี่ยนความหมายตามคำยืมโดยทั่ว ๆ ไป คือ มีความหมายคงเดิม ความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก ความหมายย้ายที่ และการกลายเสียงเพื่อแยกความหมายแล้ว ยังได้พบว่าการใช้ความหมายของคำบาลีและสันสกฤตในภาษาเขมรถิ่นสุรินทร์นั้นเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงการใช้ความหมายของคำนั้น ๆ ในภาษาไทยด้วย